

Retabulum: Interdyscyplinarne badania porównawcze nad skrzydłowymi nastawami ołtarzowymi z Górnych Łużyc, Śląska i Frankonii - badania dendrochronologiczne, technik montażu, materialności i (inter)medialności drewnianych skrzyń ołtarzowych

Nastawy ołtarzowe, definiowane jako dzieła sztuki malarskiej i rzeźbiarskiej o tematyce religijnej ustawione nad lub za chrześcijańskim ołtarzem, uzyskiwały przeróżne formy w zależności od czasu ich powstania i miejsca przeznaczenia. 2 poł. XV w. i początek kolejnego stulecia stanowi, zwłaszcza w Europie Środkowej i Zachodniej, moment największego rozkwitu popularności retabulów szafiastych – tryptyków i pentaptyków, nierzadko o nad wyraz monumentalnych i złożonych strukturach, składających się z szafy zamykanej jedną lub więcej parą skrzydeł. Każdy z nich tworzył złożony system artystyczno-teologicznej wypowiedzi, stworzony do ewokowania emocji, przekazywania treści, wiedzy, funkcjonowania jako narzędzie prywatnej i zbiorowej dewocji, porządkowania i dekorowania przestrzeni sakralnych.

Późnośredniowiecznej retabula skrzydłowe to zabytki cieszące się niesłabnącym zainteresowaniem badaczy od wielu dziesięcioleci. Zwykle najwięcej uwagi, także w ramach interdyscyplinarnych badań integrujących metody z zakresu nauk historycznych, przyrodniczych czy ścisłych, koncentrowano na partiach opracowanych rzeźbiarsko i malarsko. Na marginesie pozostawały zagadnienia z zakresu technologii i funkcjonalności partii nieartystycznych – konstrukcji szaf i skrzydeł, metalowych i drewnianych łączów oraz okuć – stanowiących domenę nauk konserwatorskich i restauratorskich. W konsekwencji powstała dosyć spora luka w badaniach, zwłaszcza późnogotyckich nastaw ołtarzowych z terenów Śląska i Górnych Łużyc, która wymaga uzupełnienia.

Zasadniczym celem projektu jest interdyscyplinarna analiza, ze szczególnym uwzględnieniem badań dendrochronologicznych, 34 wybranych skrzydłowych retabulów z terenów Górnych Łużyc, Śląska i Frankonii, powstałych między ok. 1450 a 1530 r., kładąca szczególny nacisk na do tej pory marginalizowane zagadnienia technologiczno-konserwatorskie (charakterystyka użytego drewna, techniki stolarskie i produkcja okuć), uzupełniona o badania historyczno-artystyczne. Projekt ma za zadanie ustalić, opisać i zanalizować obowiązujące na wskazanych terenach we wskazanym okresie praktyki rzemieślnicze oraz standardy technologiczne, a także zbadać procesy transferu technik i gotowych rozwiązań między tymi regionami. Poddanie nieinwazyjnym badaniom dendrochronologicznym drewna szaf i skrzydeł retabulów przyczyni się nie tylko do ich dokładniejszego zadatowania, ale także oceny rodzajów, źródła pochodzenia i jakości używanego materiału. Kluczowym celem projektu jest ponowna ocena roli stolarza w produkcji nastaw skrzydłowych na terenach Górnych Łużyc, Śląska i Frankonii w dobie późnego gotyku. Analiza materiałów archiwalnych, w tym nielicznych zachowanych pisemnych umów, wraz z jeszcze rzadszymi szkicami rysunkowymi (Visierungen), ma na celu przybliżenie wszystkich możliwych okoliczności związanych z procesem zamawiania nastawy ołtarzowej (zleceniodawcy, finansowanie, pozyskiwanie twórców i materiałów, organizacja pracy), a także naświetlenie funkcjonowania retabulów w ich pierwotnych lokalizacjach. W oparciu o ugruntowaną wiedzę na temat materialności i historii każdego analizowanego retabulum przedstawione zostaną także wnioski analiz badających ich (inter)medialność, sprawczość i rolę w praktykach pobożnościowych w przededniu Reformacji.